

DE "AREA" TE BRUGGE : VAN ZONDAGSSCHOOL TOT BEROEPSSCHOOL, 19de-20ste EEUW

A. VERVENNE °

In 1908 kreeg Achiel Lauwers enkele lokalen van de Brugse Zondagsschool "de Area" ter beschikking om er een beroepsschool te beginnen. In onderhavig artikel wordt nagegaan in hoever deze beroepsschool de logische voortzetting kan genoemd worden van de Zondagsschool, zowel wat de gebouwen en de leerprogramma's betreft als de leerlingen en de leerkrachten.

1. Doel van de Zondagsschool

Het is geenszins de bedoeling de geschiedenis van de Zondagsschool te schrijven. Anderen hebben hiertoe reeds belangrijke bijdragen geleverd. Een korte overzichtelijke samenvatting moge volstaan ¹.

Volgens Arthur De Schrevel heeft Remi Driutius, tweede bisschop van Brugge, reeds in 1570 een eerste zondagsschool gesticht. Het bestuur had hij toevertrouwd aan de jezuïet Godfried Wouters († Brugge 1617). Deze kreeg op 23 dec. 1570 pater Joris Colibrant als adjunct. De lessen zouden gegeven worden in de stadshallen, maar in afwachting dat het lokaal vrij kwam, werd les gegeven in de refter van Sint-Donaas, in een kerk, in de voorhal van de Poortersloge en in het Prinsenhof. Het concilie van Trente (1545-63) had aangedrongen om de grote godsdienstige onwetendheid te keer

° Pr., Lichterveldestraat 3, 8851 Koolskamp.

1. A. DE SCHREVEL, *Documents pour servir à la biographie de Remi Drieux*, in *Handelingen Soc. d'Emul.*, XLVI, 1896, p. 255. Jubelgedicht voor Joannes Rommel, 25 jaar bestuurder van de zondagsscholen, 1859.

E. REMBRY, *Historische schets*, in *De Zondagsbode van het Bisdom Brugge*, 6 nov. 1904. L. DE MULDER, *De Brugse zondagsscholen*, in 't *Schrijverke*, Culturele Kring Sint-Anna, jg. 4, 1975, nr 11, p. 6-9.

A. DUCLOS, *Bruges histoire et souvenirs*, Brugge, 1910, p. 299 en 500.

G. DEWAELE, *Van Zondagsschool naar V.T.I.* (onuitgegeven artikel).

W. VAN DIENDEREN, *De zondagsschool in België in de 19de eeuw*, Leuven, 1973 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling).

te gaan. Maar het valt te betwijfelen of er van het initiatief van Driutius veel in huis gekomen is. In 1580 viel het stadsbestuur in Calvinistische handen. De godsdiensttwisten zaaiden in alle lagen van de bevolking verwarring en ontreddeering.

Na de Geuzentijd was er van de eerste zondagsschool blijkbaar niets over gebleven, want de acta van bisschop Antonius Triest vermelden op 25 november 1618 : "Introducta est scola dominicalis in civitate Brugensi in subsidium pauperum." Een andere hand heeft het woord "introducta" vervangen door "erectio"². Het provinciaal concilie van Mechelen van 1607 had de priesters aangespoord scholen te openen voor de gewone volksjeugd. Velen kenden zelfs de gewone gebeden niet meer. Dank zij de ijver van veel priesters kwamen meerdere volksscholen tot stand. Maar veel ouders zagen er het nut niet van in en hielden hun kinderen thuis om mee te werken en mee te verdienen. Om deze jongeren toch een minimum aan onderwijs te geven werden zondagsscholen geopend.

In 1628 waren er al drie zondagsscholen³. De jongens kregen les in de Stadshallen. Zij kregen de naam van "barbaren", tekenend voor de verwildering van de ongeschoolde volksjeugd. De meisjes, die nog minder dan de jongens dagonderwijs genoten, konden naar de zondagsschool in de Makelaarskapel in de Sint-Jorisstraat ofwel in de Sint-Christoffelkapel op de Markt tegenover de Halletoren. Omwille van die kapellen werd de zondagsschool ook vaak "de Kapelle" genoemd. In de voormiddag volgden de kinderen eerst de H. Mis en daarna leerden zij wat lezen en schrijven. Na de middag werden zij door de paters jezuiten onderwezen in de christelijke lering, dikwijls om toegelaten te worden tot de eerste communie op twaalfjarige leeftijd.

Het doel van de zondagsschool was eerst en vooral de geloofskennis en de morele opvoeding verbeteren, maar eveneens enig elementair profaan onderwijs verstrekken aan kinderen, die weinig gelegenheid kregen om school te lopen op de werkdagen. Daarom werden de zondagsscholen jaarlijks ondersteund door de magistraat van de stad. De leermeesters en -meesteressen vormden een soort broederschap onder de bescherming van de H. Carolus Borromeus,

2. B.A.B. (Brugge, *Archief van het Bisdom*), B 11, f° 102 v.

3. *Ibid.*, B 184 Verslag van Denis Stoffels aan paus Urbanus VIII.

aartsbisschop en stichter van zondagsscholen te Milaan ; later vervangen door de Broederschap der twaalf Apostelen, waarvan de naam "Apostolyke Zondagsscholen".

De afschaffing van de Jezuïetenorde in 1773 was een ramp voor de Brugse zondagsscholen. Zij verloren hun bekwame en ervaren bestuurders. Van dan af werd het bestuur toevertrouwd aan diocesane priesters, geholpen door studenten van het Seminarie. Wanneer de Makelaarskapel in 1784 werd afgebroken en in 1786 de Christoffelkapel, verhuisden die zondagsscholen naar het leegstaande college der Engelse Jezuïeten langs de Spiegelrei⁴. Echter niet voor lang, want tijdens de Franse revolutie gingen de zondagsscholen helemaal dicht en verloren zij hun hele bezit.

2. De zondagsschool "De Area"

Wanneer de storm van de Franse revolutie geluwd was, had de Zondagsschool geen eigen lokalen meer. Eerst werd er les gegeven in het oude seminarie (thans bisschoppelijk paleis) en in het verlaten kartuizerinnenklooster, dan in het klooster der paters augustijnen langs de Augustijnenrei en in de Bogaardenschool in de Katelynestraat.

Een gouden jaar voor de Brugse Zondagsschool was 1807, toen een buitengewoon milde weldoener, priester Charles de Schietere de Caprycke met eigen middelen een eigendom kocht in de Nieuwe Gentweg en er een nieuwe school liet oprichten⁵. Charles de Schietere was de zoon van Charles-Albert en Maria-Jeanne de Crits. Hij was geboren in 1762 op de Sint-Annaparochie, studeerde theologie te Leuven, vluchtte bij het uitbreken van de revolutie naar het buitenland en was vanaf 1801 directeur der Zusters Maricolen († 18 juli 1815). Hij werd wel eens "de Brugsche Vincentius" genoemd. De nieuwe school kreeg de latijnse naam mee van de speelplaats in het Jezuïetencollege : "de area". In de Brugse volksmond vervormd tot "de Nooria", in 1908 nog steeds in gebruik⁶.

4. Gebouwd op het terrein van het stapelhuis der Engelse natie "den ingelschen steeger", nu de Rijksbasisschool. De binnenkoer van het college of de "area" zal later zijn naam geven aan de "Apostolyke Zondagsschool de Area".

5. A. de SCHIETERE de LOPHEM, *Histoire de la famille de Schietere, Tablettes des Flandres*, recueil 9, Brugge, 1968. P. POPP, *Plan parcellaire de la ville de Bruges*, 1865. A. SCHOUTEET, *Gedenkwaardige aenteekeningen van Jan-Karel Verbrugge, Brugse kroniek over 1765-1825*, Brugge, 1958, p. 162.

6. A. DUCLOS, *op. cit.*, p. 299.

In ditzelfde jaar 1807 kreeg de Mariaschool een onderkomen in het huis "De Engelsche Poorte", vlak naast de Zondagsschool. Een vijftigtal weeskinderen vonden een thuis in deze Mariaschool, die vanaf 1872 zal overgenomen worden door de Zuster Maricolen⁷.

Alhoewel het Hollands bestuur en daarna ook de jonge Belgische Staat ernstige inspanningen deed om het lager onderwijs beter uit te bouwen, toch bleven de zondagsscholen nog een grote leemte aanvullen. Het beste bewijs daarvan is het groot aantal jongeren die naar de Zondagsschool kwamen. Weldra waren er meer dan veertienhonderd, zodat de school al vlug te klein werd. In 1832 werd zij voor een eerste keer vermeerderd onder het bestuur van priester Leo Van de Poel (1790-1837), die directeur was van de "apostolyke Zondag-School" van 21 juli 1828 tot september 1833. Omstreeks 1855, ten tijde van zijn tweede opvolger Joannes Rommel (1800-1875), directeur van 1835 tot 1875, werd de school met een heel nieuwe vleugel uitgebreid, evenwijdig met Groeninge. Van toen af gebruikten de meisjes van de Area de oude vleugel langs de Nieuwe Gentweg; de jongens betrokken de nieuwe vleugel met toegang langs Groeninge. Om deze toegang mogelijk te maken had directeur Rommel aldaar een perceel verworven.

De éne Zondagsschool in de Nieuwe Gentweg volstond echter niet omdat veel leerlingen te ver woonden; er werd uitgekeken naar andere vestingen. Reeds in 1818 werden een achttal huisjes naast het Potteriegasthuis aangepast, om er een zondagsschool voor de kinderen van de Sint-Anna - en de Sint-Gillisparochie onder te brengen. Voor de kinderen van de Sint-Jacobsparochie werd in 1843 een zondagsschool geopend in het Sint-Joostgasthuis in de Ezelstraat. In 1875 telden de drie Brugse zondagsscholen 4600 leerlingen. Het bestuur van die scholen lag volledig in de handen van de parochiegeestelijken. Algemeen directeur was meestal de rector van het Potteriegasthuis.

Hoofdbedoeling der zondagsscholen was de godsdienstige en zedelijke opvoeding van de kinderen uit de arbeidersklasse. Karel Van Isacker zegt het als volgt: "De Zondagsscholen moesten de jongens en meisjes uit de armenwijken beschermen tegen de bedreiging van de straat en de schadelijke invloed van het gezin. Dames en heren uit 'de beste families' van de stad besteedden hun zondagen aan het

7. *Ibid.*, p. 305.

geven van geestelijke onderrichtingen en lessen in lezen, schrijven en rekenen”⁸. Hij citeert hierbij uit het werk van advocaat Kramp, de bezieler van de Antwerpse zondagsscholen. Ook te Brugge waren het vaak personen uit hogere kringen die hun zondagrust en hun kennis vrijwillig ten dienste stelden van de jeugd uit de volksbuurten. Naast de godsdienstige vorming werd toch ook veel zorg besteed aan de voornaamste vakken, die in de lagere school onderwezen werden⁹. Dit onderwijs werd geregeld door de organieke wet van 23 september 1842¹⁰.

3. De Adultenschool

De jongere leerlingen, van 7 tot 12 jaar, kwamen in de voormiddag naar de Area. Zij volgden de H. Mis en kregen daarna onderricht als voorbereiding tot hun eerste Communie op de leeftijd van 12 jaar. Daarvoor moesten zij zowel de Catechismus als het Communieboekje uit het hoofd kennen. De oudere leerlingen, die reeds hun eerste Communie gedaan hadden, gingen 's namiddags naar de zondagsschool. Na de godsdienstonderrichting vervolmaakten zij zich in het lezen en het schrijven en het opstellen van brieven. Na de schoolstrijd van 1879-83 evolueerde deze afdeling voor oudere leerlingen in de richting van een adultenschool. Reeds tijdens de schoolstrijd had de stad Brugge een officiële adultenschool moeten inrichten in de gebouwen van de Congregatie van de Oostmeers. Uit de inventaris van het aangekochte didactisch materiaal blijkt dat men er een soort technisch onderwijs wilde geven. Wij vonden er “een rumkorffbobijn, een magneet, twee bunsen-elementen, een schijf van Newton, geisslerbuizen, een heronfontein, een model van stoommachine, enz.”¹¹. Na de schoolstrijd werd deze adultenschool opgedoekt. De apostolische zondagsscholen lieten echter hun klassen voor oudere leerlingen als adultenschool inschrijven. Vanaf 1889 ontvingen zij ook subsidies, op voorwaarde dat de helft van de leerkrachten een onderwijsdiploma bezat en dat er tenminste 100

8. K. VAN ISACKER, *Mijn land in de kering*, I, 1830-1914, Antwerpen, 1978, p. 81-82.

9. D. DE HAERNE, *Tableau de la charité chrétienne en Belgique*, Brussel, 1858, p. 66-67.

10. Hernomen in de schoolwetten van 1 juli, 20 sept., 1 juli 1879, 20 sept. 1884 en 15 sept. 1895.

11. Brugge, *Stadsarchieff*, bundel : Instruction primaire 1884-1906.

lesuren waren : moedertaal, rekenen en metriek stelsel, tekenen, aardrijkskunde en geschiedenis van België, staatshuishoudkunde en Franse taal. De naam "adultenschool" werd zelden gebruikt ; men hield het bij de traditionele "zondagsschool".

Deze adultenklassen kregen meestal een onderdak in de lokalen van de vrije lagere scholen, zodat men gebruik kon maken van didactisch geschikte klaslokalen en ook van de leerkrachten die aan deze scholen verbonden waren. Zo mochten de adulten van de Sint-Salvatorsparochie gebruik maken van de Sint-Jozefsschool (Slachthuisplein), die van de Magdalena- en Walburgaparochie van de Sint-Gregoriusschool (Violierstraat) en die van de O.-L.-Vrouweparochie van de Sint-Aloïsiuschool in Groeninge, vlak tegenover de poort van de Area. De oudere meisjes van Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Salvators bleven in de lokalen van de Area¹².

Tegen het einde van de vorige eeuw en het begin van de twintigste was er reeds een lichte achteruitgang te bespeuren bij de jongste bezoekers van de zondagsschool, naarmate meer kinderen de lagere school volgden. De wet op de algemene leerplicht werd weliswaar pas op 19 mei 1914 goedgekeurd en de uitvoering vertraagd door de oorlogsomstandigheden, maar de gewoonte om dagelijks school te lopen groeide ieder jaar. Van de andere kant hielden de zondagse ontspanningsmogelijkheden heel wat oudere leerlingen weg uit de zondagsschool. Daarom werden de lessen voor de adulten ook naar de voormiddag verschoven. Niettegenstaande deze terugloop kwamen er in 1903 toch nog 3446 leerlingen naar de Brugse zondagscholen (in 1859 was dit ruim 5000), waarvan 1322 naar de Area.

4. De school van mijnheer Lauwers

In juli 1904 werd op de Brugse O.-L.-Vrouweparochie een nieuwe onderpastoor benoemd : Achiël Lauwers, geboren in 1864 te Ingelmunster. Hij kwam van het Klein Seminarie te Roeselare, waar hij wis- en natuurkunde gedoceerd had. Hij was daar nog geen jaar, toen paus Leo XIII zijn encycliek "Rerum Novarum" de wereld instuurde. Nog hetzelfde jaar 1891 had onderpastoor Van Lerberghe samen met Lauwers een arbeiderssyndikaat voor wevers opgericht. In de studiebonden was Lauwers de geleerde en graaggehoorde les-

12. G. DEWAELE, *op. cit.*,

gever. Maar hij wilde vooral de jonge arbeiders tot beter ontwikkelde vaklieden zien opgroeien. Daarom begon hij vanaf oktober 1897 iedere zondagvoormiddag in een klaslokaal van het Klein Seminarie les in meetkunde te geven aan een dozijn jonge metaalbewerkers. Om meer praktische toepassingen te kunnen tonen, kocht hij een tweedehandse draaibank, monteerde die in zijn studeerkamer en gaf ermee aanschouwelijk vakonderricht. Zo groeide in zijn hoofd stilaan het verlangen om een echte vakschool op te richten. Samen met Van Rietvelde van de Sint-Michielsparochie (Van Lerberghe was in 1902 pastoor van Wevelgem geworden) had hij reeds uitgekeken naar bouwgrond in de Leenstraat. Maar onverwacht werd de leraar op 29 juli 1904 naar Brugge geroepen om er onderpastoor te worden en proost van de Gilde¹³.

Met hartzeer verliet hij Roeselare en zijn geliefd Klein Seminarie. Te Brugge wachtte hem een zware taak. Vooreerst zou hij af te rekenen hebben met de invloed van de verplaatste 'pastoor Fonteyne' en zijn christen-democraten op de Sint-Annaparochie, terwijl hij in de 'Gilde der Ambachten' alleen paternalistische, gemengde vakverenigingen van patroons en werklieden vond, waarin de arbeiders tenslotte niet veel te zeggen hadden. Waar hij te Roeselare zowel bij zijn collega's als bij de werklieden trouwe medewerkers had, stond hij te Brugge zo goed als machteloos en een beetje ontmoedigd.

Dit bleef duren tot 1906, toen één van zijn beste oud-leerlingen, de jonge Achiel Logghe, onderpastoor van de kathedraal werd. De leraar op de O.-L.-Vrouweparochie en de leerling op Sint-Salvators begonnen onmiddellijk samen te werken. Er kwam studiebonden in de Gilde, de gemengde vakverenigingen verdwenen, maar eerder nog dachten zij aan beroepsonderwijs voor hun arbeidersjongens. Met de ondervinding te Roeselare opgedaan mocht Lauwers het wagen : hij zou niet beginnen met een paar cursussen, maar met een echte school, zij het voorlopig nog een avondschool.

In tegenstelling met Roeselare moest hij niet van de grond af beginnen, maar kon hij op voorgaande experimenten voortbouwen. Want vakonderwijs voor jongens was te Brugge niet totaal nieuw. De stad Brugge bezat sedert 1853 haar nijverheidsschool met afdelingen

13. A. VERVENNE, *Het gebeurde 50 jaar geleden*, artikelenreeks in de *Technische weergalm*, oudleerlingenbond V.T.I.B., jg. 1965-1966.

mechaniek, meubelmaken en schrijnwerken, metselen en schilderen. Ook de Gilde der Ambachten, eerst in de Nieuwe Meersch en vanaf 1895 in de Oude Burg gevestigd, had in haar lokalen vaklessen ingericht¹⁴. Maar op enkele uitzonderingen na, waren al die lessen theoretisch; werkplaatsen en machines waren er niet. Er was ook de zondagsschool met haar lange ervaring. Want Lauwers verlangde zijn werkjongens benevens praktische vakkennis, ook een ruime algemene vorming mee te geven. Daarom was het zijn droom zo gauw mogelijk daglessen in te richten en aldus die jeugdige arbeiders uit de fabriek weg te houden.

Hierin werd hij sterk aangemoedigd door zijn collega op Sint-Salvators, Achiël Logghe, van wie de spreuk uit die dagen bewaard gebleven is: "Plaats is er overal, tijd hebt ge aan u zelf en geld moet ge vinden waar het is". Op zijn parochie, achter de ingangspoort van het huis nummer 53 in Groeninge, wist mijnheer Lauwers het oude gebouw staan van de 'Apostolyke Zondagsschool, de Area', dat alleen nog de zondagvoormiddag gebruikt werd. Hij trok naar de pastoor van het Potteriegasthuis Jozef Dugardyn (1855-1929) en naar Jules Dobbelaere op de Walplaats, respectievelijk directeur en voorzitter van de Area en ook naar mevrouw Paul van Caloen de Basseghem, geboren Irma de Neve de Roden, aan wie de school in volle eigendom toebehoorde, om het gebruik van een deel der zondagsschool af te bedelen. In de vleugel van 1855 kreeg hij kosteloos twee kleine klassen ter beschikking en ook twee grotere lokalen, waarin hij een tekenklas en een letterzetterij wou onderbrengen. De rest was echter weinig geschikt om er werkplaatsen in te richten. Daarom besloot hij ook te bouwen. Met de Dames van het Sint-Andreasinstituut kon hij een huurovereenkomst sluiten, waarbij hij mocht beschikken over 189 m² uit hun groententuin, gelegen aan de noordzijde van de speelplaats der zondagsschool¹⁵.

14. J.A. VAN HOUTTE, *De geschiedenis van Brugge*, Tielt, 1982, p. 506. De Nieuwe Meers is nu Zonneke Meers.

15. Brugge, *Archief van de Religieuzen van Sint-Andreas, Journal de la maison de St.-André*, jaar 1908: "S'élève dans notre potager de Groeninghe un beau et vaste bâtiment pour la formation de contremaitres métallurgistes etc. Ce bâtiment s'élève sur une parcelle de notre terrain longue de 21 m. sur 9 m. de large environ, cédée à la demande formelle de Mgr. Waffelaert par l'entremise de Mr. Lauwers, vicaire de Notre-Dame, chargé de diriger cette œuvre. Cette parcelle a été cédée par bail emphytéotique pour une durée de 20 ans, passé devant le notaire Clément Van Caillie de Bruges. Ce bail comporte une redevance annuelle de 5 francs. Cette bâtisse est annexée à l'école dominicale".

Hij zelf tekende de eerste bouwplannen : een gebouw van 10 m lang en 8 m breed, met beneden een werkplaats voor metaalbewerking, op de eerste verdieping een atelier voor garneerders en op de zolderverdieping een timmerwinkel. Op de rechterhoek van het perceel werd een smidse gepland, die 's zondags ook kon dienen als overdekte speelplaats voor de leerlingen van de zondagsschool. Op 8 augustus 1908 kon aannemer Henri De Jans de bouwwerken beginnen.

Een tweede probleem was het vinden van geschikte leerkrachten. Te Brugge had Lauwers een van zijn oud-leerlingen uit Roeselare ontmoet, Remi Cloet, ingenieur burgerlijke bouwkunde en toen werkzaam in 'la Brugeoise'. Om zijn technische bekwaamheid vroeg hij zijn medewerking voor het oprichten van een vakschool. Op zijn verzoek ging ingenieur Cloet enkele bekende beroepsscholen in Gent, Brussel en Luik bezoeken, om zich een beter idee te vormen van wat het worden moest. Voor een afdeling metaalbewerking was het niet gemakkelijk een lesgever te vinden, die voldoende op de hoogte was van moderne werktuigmachines. In zijn studiebond kende Lauwers een jonge smid, Alfons Lenoir, die echter geen ervaring had van machinale metaalbewerking. Daarom nam hij hem mee naar de werkhuizen Demoor te Brussel, waar hij voor 3050 fr een draaibank en een boormachine kocht, op voorwaarde dat zijn toekomstige vakmeester er enkele maanden stage mocht doen, om er te leren draaien en frezen.

Voor de houtbewerking sprak hij Louis Vande Kerckhove aan, schrijnwerker en voorzitter van de christelijke vakvereniging voor houtbewerkers ; voor het letterzetten Jules Van Haecke, werkzaam bij Desclée-De Brouwer. Maar ook onder het personeel van de zondagsschool vond hij enkele lesgevers voor zijn vakschool : voor eerst de onderwijzers Frans Van Iseghem en Joseph Soenen voor de algemene vakken ; verder ook Arthur Rau en Louis Beyne als vakmeesters garneerders-tapissiers ; Leo Geers werd de eerste secretaris-bewaker van de school en later kwam Frans De Buyser in dienst als leraar lichamelijke opvoeding en leermeester letterzetten en drukken.

Nu mochten de leerlingen komen. Lauwers wilde starten met vier afdelingen : metaalbewerking, houtbewerking, garneren-behangen en letterzetten-drukken. De keuze van de eerste drie werd hoofdzakelijk bepaald door de opkomende industrie, - de haven van Zeebrugge was sinds één jaar in gebruik, - en vooral door "La Brugeoi-

se”, een bedrijf dat in volle groei was en gericht op spoorwagenvoerbouw. Men had er goed geschoolde metaalbewerkers nodig voor de treinstellen, houtbewerkers voor de wanden en de banken en garneerders voor de stofferingen. Het was mijnheer Lauwers niet ontgaan dat de beter bezoldigde betrekkingen meestal naar vreemde vaklieden gingen¹⁶. Een aantal van zijn eerste leerlingen waren dan ook jonge werklieden uit La Brugeoise. Directeur Degroot gaf niet alleen toelating om vroeger het werk te verlaten, maar bleef bovendien hun volledig loon uitbetalen. Daarom wilde hij toezicht hebben op hun aanwezigheid in de vakschool. Een leerling kreeg iedere dag in een gesloten bus de lijst der aanwezigen mee, om die in de fabriek voor te leggen.

De afdeling voor drukkers kwam er omwille van Desclée-De Brouwer en de vele kleinere Brugse drukkerijen. De vereniging der letterzetteren en boekdrukkers had reeds af en toe theoretische lessenreeksen ingericht, maar zonder beroepspraktijk.

Lauwers liet bij G. Stock 25 aanplakbrieven en 1000 strooibiljetten drukken. Vooral bij de werkjongens, die regelmatig de studiebonden in de Gilde volgden, propageerde hij zijn beroepsschool. Eenenzestig leerlingen lieten zich inschrijven, omtrent allen Bruggelingen. Alhoewel als toegangsvoorwaarde gesteld werd 15 jaar oud te zijn en tenminste één jaar werkondervinding te hebben, waren de meeste leerlingen reeds 16 tot 18 jaar oud. Het moet al november 1908 geweest zijn, wanneer de bouwwerken voldoende gevorderd waren, als de beroepsschool haar deuren opende in de Area. Op 1 januari 1909 ontving Achiel Lauwers van bisschop G.J. Waffelaert de formele opdracht de Brugse beroepsschool uit te bouwen en te leiden¹⁷.

5. De nieuwe bestemming van de Area

Op de prijsuitdeling van 1907 werd het eeuwfeest van de Area gevierd. Directeur Jozef Dugardyn schreef bij die gelegenheid een brochure¹⁸, waarin hij op de afgelegde weg terugblikte, maar ook

16. *Gemeentebld Brugge*, dl. 54, p. 91 ; dl. 56, p. 659 ; dl. 70, p. 397.

17. M. CLOET e.a., *Het bisdom Brugge (1559-1984). Bisschoppen, priesters en gelovigen*, Brugge, 1984, p. 489. B.A.B., B 528, *Acta G.J. Waffelaert*, 1909, januari 1.

18. J. DUGARDYN, *De katholieke zondagsscholen van Brugge*, 1907, p. 28 en 33.

de vraag durfde stellen of de zondagsschool anno 1907 nog nuttig of nodig was voor de toekomst. Tijdens de feestzitting, voorgezeten door bisschop G.J. Waffelaert, pleitte de directeur voor het behoud van het "christelijk onderwijs" in de zondagsscholen, doch zei verder: "Geef maar met grote praal vakonderwijs, sticht allerhande instellingen om de tijdelijke welstand van de werkman te verbeteren... Toch zouden de zondagsscholen niet geheel en gans tot vakscholen kunnen omgebouwd worden. Wellicht kan men later nog hoger onderwijs invoeren van taal- en tekenkunde, tenminste in één lokaal, voor leerlingen die zich door hun bekwaamheid en goed gedrag onderscheiden".

Er bestond een goede verstandhouding tussen de Zondagsschool, - bestuurd van 1906 tot 1913 door Jozef Dugardyn en van 1913 tot 1919 door Aimé Van Merhaeghe, - en de beroepsschool, - bestuurd van nov. 1908 tot 28 dec. 1910 door Achiel Lauwers, en van 1911 tot 1920 door Achiel Logghe, - beiden in de Area gevestigd. Voor het onderwijs werd zelfs uitgezien naar nauwere samenwerking, maar de invoering van de leerplicht tot 14 jaar en het oprichten van een 7de en 8ste leerjaar zal de evolutie versnellen. Twee tegenslagen hebben nochtans deze ontwikkeling geremd. Vooreerst de onverwachte dood van Achiel Lauwers, ten gevolge van een kwaadaardige oorontsteking, op 28 december 1910. In september was de beroepsschool met een derde leerjaar begonnen en de totale schoolbevolking tot even boven de honderd gestegen. Aan een paar leraars had hij verteld dat hij er ernstig over nadacht, na de zomervakantie van 1911 ook met dagonderwijs te beginnen. Op 10 januari 1911 benoemde de bisschop onderpastoor Achiel Logghe tot proost van de sociale werken en meteen tot nieuwe directeur van de vrije beroepsschool. Een tweede tegenslag was het uitbreken van de eerste wereldoorlog, die zowel de zondagsschool als de beroepsschool zware klappen toebreacht. Ten gevolge van de werkloosheid steeg de schoolbevolking tot 193 leerlingen. Doch in maart 1917 namen de Duitsers de werktuigmachines van de metaalbewerkers in beslag en vanaf de grote vakantie bezetten zij het hele gebouwencomplex.

Maar intussen zat Achiel Logghe niet stil. Reeds in 1916 had hij onderhandelingen aangeknoopt met Alberic Ruzette en Ernest van Caloen, schoonzons van baron Paul van Caloen de Basseghem, die eigenaar was van de Mariaschool en van de Zondagsschool. Op 2 september schreef hij een uitvoerige brief aan bisschop Waffelaert, over de plannen om zijn avondvakschool tot een volwaardige dag-

school uit te bouwen¹⁹. Na een plechtige inleiding schrijft hij verder : "...Ziehier, Monseigneur, in 't kort waarin dit vraagstuk bestaat : de Vrije Beroepsschool heeft hoogstnoodig het reeds bestaande uit te breiden. De bestaande lokalen voor de houtbewerkers zijn te klein. Wij hebben geen afzonderlijke plaats voor de electriciteitsklas, voor de tapijtsiers, voor de modellen, voor de boek- en leeszaal. Meer ambachten nog zouden er moeten aangeleerd worden : loodgieten, schilderen, borduren. De pratiek der electriciteit en 't automobielwezen zullen met den tijd bijzondere leergangen vragen. Hoogstwenschelijk ware het de vakschool te zien inrichten als dagschool, die opperbest zou passen als voortzetting van den vierden graad. Meermalen heeft men mij gewezen op de noodzakelijkheid hier in Brugge eene kunstambachtschool in te richten, en vroeg of laat zal die er moeten komen. Best zou deze met de vakschool kunnen samen gaan". Logghe wijst er vervolgens op dat er van stadswege wel eens zou kunnen gedacht worden aan het inrichten van vakonderwijs, indien de bestaande vrije school niet voldoende uitbreidt. Maar uitbreiden is moeilijk zoals de toestand nu is, en elders gaan bouwen lijkt ook uitgesloten. Daarom stelt hij voor dat de Mariaschool zou verplaatst worden, zodat er grond en gebouwen vrijkomen voor de vrije beroepsschool.

Van al die mooie plannen kwam voorlopig niets in huis. Integendeel, de gedwongen verhuizing naar noodlokalen betekende voor de jonge school bijna de doodsteek. Maar onmiddellijk na de bevrijding van Brugge (19 oktober 1918) liet directeur Logghe niets onverlet om zijn plan uit te werken. De verantwoordelijken van de zondagsscholen hadden ingezien dat deze onderwijsvorm voorbijgestreefd was. Na 112 jaar onvolprezen dienst aan de volksjeugd werd de zondagsschool de Area (of de school Caprycke) als dusdanig opgeheven. Twee zondagse adultenscholen bleven voorlopig nog tot 1922 bestaan.

Al vlug kwam het tot een principieel akkoord om zowel de gebouwen van de Area als van de Mariaschool over te dragen aan de vrije beroepsschool, op voorwaarde dat de erfgenamen van Caloen ontlast zouden worden van de fundaties verbonden aan deze twee stichtingen. Op 3 januari 1919 werd voor notaris Clement Van Caillie de koopakte verleden tussen de erfgenamen van baron Paul van Caloen

19. Brugge. Archief van het Vrij Technisch Instituut, Boeveriestraat.

de Basseghem - de Neve de Roden en een lijfrentevereniging gevormd door de heren A. Logghe, R. Hoornaert, J. Keuckelinck en St. Vanhoutryve (na 1921 tot v.z.w. omgevormd). De verkoop werd gesloten voor de som van 60.000 fr.

Aan de oude Zondagsschool moest weinig verbouwd worden. Alleen de kapel werd gedeeltelijk afgebroken en heropgebouwd met stevige gewelven om er de houtbewerkingsmachines te kunnen plaatsen. De beide vleugels werden met geringe aanpassingen tot werkplaatsen ingericht, het gelijkvloers voor de metaalbewerkers, de verdieping voor de houtbewerkers, terwijl de theorieklassen naar de Mariaschool verhuisden. Daartoe werd de scheidingsmuur tussen de beide stichtingen neergehaald en de tuin van de wezenschool werd tot speelplaats herschapen. Na de nodige aanpassingen veranderde de ingang van de beroepsschool van de Groeningestraat naar de Nieuwe Gentweg. De aankoop en de aanpassingswerken werden mogelijk door een uitzonderlijke gift van 200.000 fr. vanwege de heer August en juffrouw Marie Morreeuw, juweliërs in "Het Gouden Kruis" Steenstraat. Uit dankbaarheid voor hun behoud tijdens de oorlog waren zij bereid dit bedrag te besteden voor de christelijke opvoeding van de arbeidersjeugd 'ter eere Gods, tot eere van de Stad en tot welzijn van het Vaderland'.

De groei en de bloei van de nieuwe dagschool was te danken aan de wijze leiding van directeur Leo Vanhalst, (1919-1930)²⁰. Reeds na tien jaar dagonderwijs was de school uit haar muren gegroeid en verhuisde in 1932 naar de Boeveriestraat. Heel het domein van de Area en de tuin van de Mariaschool werden verkocht. De oude gebouwen werden afgebroken en de gronden verkaveld voor woonhuizen langs de Nieuwe Gentweg. Alleen de toegang uit Groeninge en de werkplaats van 1908 met zijn twee verdiepingen bestaan nog. Dit gebouw is het achterhuis geworden van de woning nr. 53 in Groeninge.

De voormalige Mariaschool werd aan de Christelijke Kompensatiekas verkocht. Zij werd zeventien jaar nadien in 1959 door de Staat aangekocht ten dienste van het Koninklijk Technisch Atheneum.

20. A. VERVENNE, *Leo Vanhalst en de vrije beroepsschool te Brugge*, in *Technische Weergalm*, speciaal nummer van 1963, en jg. 1968-1971.

Besluit

In deze vier eeuwen lange onderwijsgeschiedenis ten bate van de Brugse volksjeugd loopt ongetwijfeld een rode draad van onbaatzuchtige inzet en van christelijke vrijgevigheid. In meer dan één opzicht kon de jonge beroepsschool - althans in de beginjaren - voortbouwen op de jarenlange traditie van de Zondagsschool. Zeker wat de gebouwen betreft, hoe oud en eng zij ook waren. Met een minimum aan nieuwbouw kon de avondvakschool er goed van de grond komen en de weg bereiden voor een volwaardige dagschool.

Ook was een half dozijn lesgevers van de Zondagsschool de Area bereid om na hun dagtaak en tegen een kleine vergoeding les te geven in mijnheer Lauwers' avondschool. Technisch onderlegde leerkrachten moest men echter in de nijverheid gaan zoeken. Ofschoon de adultenklassen schuchtere pogingen hadden gedaan om de lessen beroepsgericht te maken, toch ging het doel van de beroepsschool verder : nl. technisch goed geschoolde en tevens christelijk gevormde jonge arbeiders opleiden. Daartoe waren de praktijklessen in het programma onontbeerlijk en totaal nieuw.

Ook het leerlingenpubliek was anders : niet meer de jongens die hun gebrekkige lagere schoolkennis kwamen bijwerken. Het waren veeleer geïnteresseerde jongeren die hun man wilden staan in de nijverheid en in de ontlukende moderne werkplaatstechnieken.

Vleugel langs de *Nieuwe Gentweg*, bestemd voor de meisjes :

- gelijkvloerse verdieping
 - kapel (+) in het zuidwesteinde ;
 - drie klassen, die door schuifdeuren van de kapel en van elkaar gescheiden waren ; als men deze deuren openschoof had men een grote kapelruimte ;
- verdieping : drie klassen, waarvan de eerste door een schuifdeur van de kapel gescheiden was ; men had uitzicht in de kapel wanneer men deze deur openzette.

Vleugel langs *Groeninge*, bestemd voor de jongens :

- gelijkvloerse verdieping : vier klassen die door schuifdeuren van elkaar gescheiden waren ; als men deze deuren openschoof had men een grote zaal met uitzicht op de zijkant van het altaar ;
- verdieping : vier klassen ; van de eerste had men uitzicht in de kapel.

**Plattegrond van de Zondagsschool, 1807-1918, die de Beroeps-
school geworden is, 1908-1923, met annexatie van de Maria-
school in 1919.**

